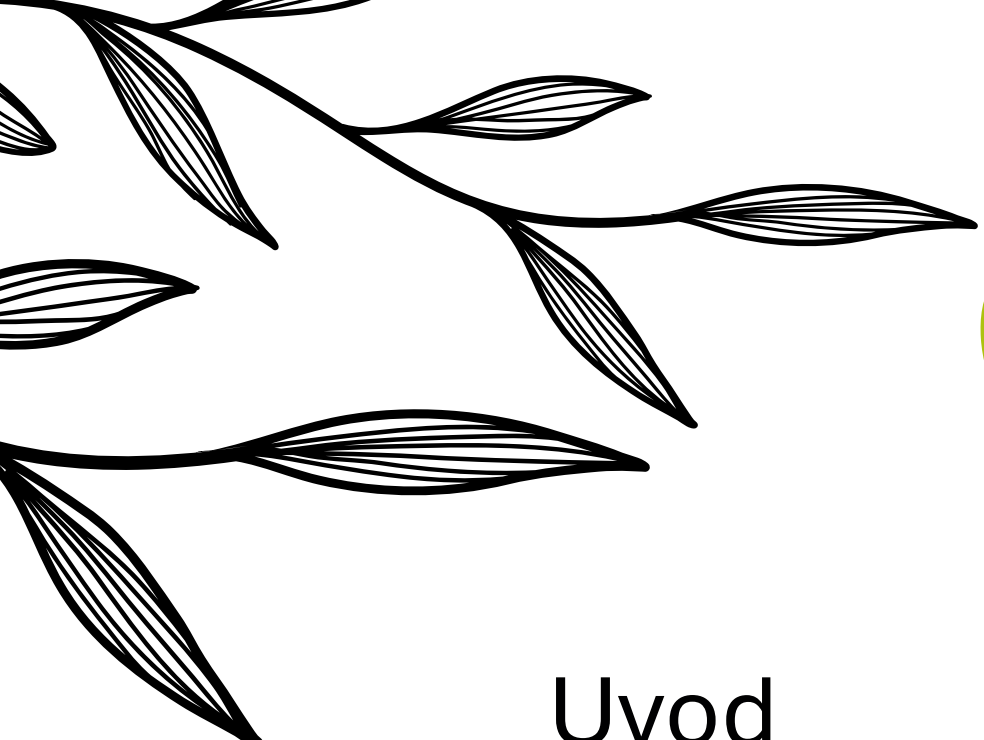

PEDAGOŠKI VODIČ

Sufinancira
Europska unija

SADRŽAJ

<u>Uvod</u>	4
<u>Razumijevanje GreenComp okvira u obrazovanju</u>	5-10
• Što je GreenComp?	5
• Četiri područja kompetencija i dvanaest kompetencija.	6-9
• Zašto je GreenComp učinkovit? Zašto je važan?	10
<u>Poučavanje za održivost: od okvira do prakse</u>	11-14
• Poučavanje o održivosti nasuprot poučavanju za održivost	11
• GreenComp u formalnom, neformalnom i informalnom učenju	12-13
• Uobičajeni izazovi s kojima se susreću odgojno-obrazovni djelatnici i kako ih prevladati	14
<u>Pedagoški pristupi i metode učenja</u>	15-16
<u>Utjelovljenje vrijednosti održivosti (Područje 1)</u>	17-20
<u>Kritičko promišljanje o održivosti (Područje 2)</u>	21-25

Oblikovanje održive budućnosti
(Područje 3)

26-29

Djelovanje za održivost
(Područje 4)

30-34

Planiranje aktivnosti i korištenje alata

35-37

Zaključak

38-39

Literatura

40-42

Uvod

Ovaj pedagoški priručnik pruža sveobuhvatan, strukturiran i suradnički okvir za razumijevanje održivosti i aktivno uključivanje u promicanje istog. Diljem Europe obrazovanje za okoliš dobiva sve veći značaj, no mnogi mladi još uvijek nemaju dovoljno prilika za smisleno razumijevanje održivosti i poduzimanje konkretnih aktivnosti u svojim zajednicama. Iako je važnost pitanja zaštite okoliša široko prepoznata, i dalje ostaje ključno pitanje: kako učinkovito pripremiti nove generacije za izgradnju održivije budućnosti?

Europa se nalazi na prekretnici. S jedne strane, zelena tranzicija mijenja naša društva, dok s druge digitalna revolucija preoblikuje način na koji živimo, radimo i učimo. Na sjecištu tih dviju promjena nalaze se naše škole i centri za mlade - mjesta u kojima se od odgojno-obrazovnih djelatnika i mladih očekuje da budu nositelji promjena, često bez dovoljno vremena, smjernica i resursa koji su im za to potrebni.

Ovaj priručnik odgovara na taj izazov. Uvođenjem ključnih pojmova i pružanjem jasne strukture, njegov je cilj osnažiti odgojno-obrazovne djelatnike i osobe koje rade s mladima za stvaranje smislenih iskustava učenja koja potiču razvoj „**zelenih kompetencija**“. Priručnik je podijeljen u tri međusobno povezana dijela koji pružaju podršku odgojno-obrazovnim djelatnicima tijekom poučavanja i razvoja svijesti o održivosti.

Prvi dio postavlja konceptualne temelje predstavljanjem okvira „**GreenComp**“ i načela poučavanja za održivost. Drugi dio istražuje vrijednosti održivosti te poziva odgojno-obrazovne djelatnike na promišljanje o tome kako ih utjeloviti, razvijati kritičko mišljenje i oblikovati vizije održive budućnosti. Treći dio usmjeren je na poduzimanje aktivnosti te pruža konkretne primjere, aktivnosti i alate koji pretvaraju znanje u praksu.

Jasnim definiranjem pedagoških načela i ciljeva koji usmjeravaju projekt EcoQuest 2, ovaj priručnik pruža čvrstu osnovu za sve projektne rezultate. Istodobno služi kao referentni okvir i izvor inspiracije za razvoj inovativnih obrazovnih iskustava, uključujući **videoigru i igru uloga uživo (LARP)**. Kroz to doprinosi jačanju kompetencija odgojno-obrazovnih djelatnika za promicanje građanstva za okoliš, razvoj kritičkog mišljenja i aktivno uključivanje mladih.

Razumijevanje GreenComp okvira u obrazovanju

Što je GreenComp?

Zamislite da se od vas traži da uključite održivost u svoj rad. Što to zapravo znači? Podrazumijeva li to recikliranje papirnatih dokumenata, dolazak na posao biciklom, poticanje učenika na usvajanje vegetarijanske prehrane ili uključivanje u aktivizam?

Ili možda sve navedeno?

Upravo tome služi GreenComp.

GreenComp je europski referentni okvir koji objašnjava što održivost kao kompetencija zapravo znači „i kako se može razvijati kroz obrazovni sustav“ (JRC, 2022). Drugim riječima, pomaže prijeći s ideje „učenici bi trebali brinuti o planetu“ na „učenici mogu analizirati sustave, zamišljati alternativne budućnosti i zajedno poduzimati smislene aktivnosti“. GreenComp predstavlja odgovor na „rastuću potrebu da ljudi unaprijede i razviju znanja, vještine i stavove kako bi živjeli, radili i djelovali na održiv način“ (JRC, 2022).

Mnogi ljudi žele djelovati, ali se osjećaju zaglavljeno negdje između preopterećenosti informacijama i osjećaja nemoći. Razvijen u okviru Europskog zelenog plana, ovaj „katalizator“ ima za cilj poticati strategije i premostiti jaz između teorijskog znanja i stavova. Podiže svijest o izazovima zaštite okoliša, potiče sistemsko razmišljanje te osnažuje kolektivno i individualno djelovanje.

GreenComp je u osnovi zajednički putokaz za „učenje kako dobro živjeti na ograničenom planetu“, napisan jezikom koji učitelji i osobe koje rade s mladima mogu stvarno koristiti. Pretvara velike pojmove poput „održivosti“ i „zelene tranzicije“ u konkretne kompetencije koje se mogu poučavati i razvijati te koje se mogu uključiti u nastavu, projekte i svakodnevnu praksu.

Četiri područja kompetencija i dvanaest kompetencija

GreenComp je strukturiran oko četiri međusobno povezana područja, od kojih svako obuhvaća tri kompetencije. Možemo ih promatrati kao četiri „ulaza” u učenje za održivost: **vrijednosti, složenost, budućnost i djelovanje.**

1) Utjelovljenje vrijednosti održivosti

Prvo područje odnosi se na ono što nam je važno i na način na koji se te vrijednosti odražavaju u našim odlukama. Ono obuhvaća sljedeće kompetencije:

- **Vrednovanje održivosti**

Ovo područje odnosi se na prepoznavanje zašto je održivost uopće važna. Učenici počinju uviđati da način na koji danas živimo utječe na druge ljude, druge vrste i buduće generacije. Mogu prepoznati i izraziti vrijednosti koje su im važne (npr. pravednost, dobrobit, bioraznolikost) te koristiti te vrijednosti kao smjernicu u svakodnevnom životu i donošenju odluka.

- **Podržavanje pravednosti**

Održivost nije samo pitanje zaštite okoliša. Ona se također odnosi na to tko ima koristi, tko snosi posljedice i čiji se glasovi čuju. Podržavanje pravednosti znači uzimati u obzir nejednakosti (na lokalnoj i globalnoj razini), razumjeti koncepte poput klimatske pravednosti te brinuti o pravednim i dostojanstvenim uvjetima života za sve. U praksi to može značiti propitivanje čije perspektive nedostaju u udžbeniku ili u nekom lokalnom projektu.

- **Promicanje prirode**

Ovdje je naglasak na prepoznavanju činjenice da su ljudi dio prirode, a ne odvojeni od nje. To uključuje uvažavanje bioraznolikosti, resursa koje priroda pruža te razvijanje osjećaja odgovornosti i brige prema njima. Učenici prelaze s razmišljanja „priroda je negdje tamo” na shvaćanje „moj život ovisi o zdravim ekosustavima i moje djelovanje utječe na njih”.

Zajedno, ove kompetencije pomažu učenicima povezati održivost s vlastitim vrijednostima i identitetom. One čine održivost osobno značajnom. Bez toga, održivost može ostati samo još jedna apstraktna tema za ispite.

2) Razumijevanje složenosti održivosti

Drugo područje usmjereno je na način na koji promišljamo složena i međusobno povezana pitanja. Pomaže učenicima razumjeti da za izazove održivosti ne postoje jednostavna ni univerzalna rješenja.

- **Sistemske razmišljanje**

Ova kompetencija odnosi se na razumijevanje međusobne povezanosti i interakcije elemenata unutar sustava. Riječ je o uočavanju povezanosti. Učenici istražuju kako različiti elementi sustava (primjerice proizvodnja hrane, promet, kultura, politika ili osobne navike) utječu jedni na druge. Sistemske razmišljanje također podrazumijeva razumijevanje da promjena jednog dijela sustava može imati neželjene posljedice u drugim njegovim dijelovima.

- **Kritičko mišljenje**

Ova kompetencija potiče učenike da propituju informacije, pretpostavke i dominantne narative. Postavljaju pitanja poput: Tko iznosi ovu priču? Na kojim se dokazima temelji? Tko bi mogao imati koristi od toga da stvari ostanu ovakve kakve jesu? Umjesto da nekritički prihvaćaju poruke o održivosti, učenici uče prepoznati greenwashing, uočiti pristranosti i uspoređivati različita objašnjenja.

- **Oblikovanje problema**

Način na koji definiramo problem određuje i rješenja koja ćemo razmatrati. Kompetencija oblikovanja problema pomaže učenicima opisati izazove održivosti iz različitih perspektiva. Ona pojašnjava što je u određenoj situaciji važno te pomaže odlučiti na koje se aspekte treba usmjeriti.

Ovo područje potiče učenike da prihvate neizvjesnost, nose se s napetostima i razumiju da su navike i kulture duboko ukorijenjene, ali nisu nepromjenjive. Takav način razmišljanja ključan je za suočavanje s izazovima poput klimatskih promjena, gubitka bioraznolikosti i društvene pravednosti.

3) Zamišljanje održivih budućnosti

Zamislite kada bi se o održivosti govorilo isključivo kroz prizmu krize. Ljudi bi se, sasvim razumljivo, osjećali preplavljeno. Umjesto toga, ovo treće područje potiče pojedince da zamišljaju različite budućnosti i promišljaju o svojoj ulozi u njihovu oblikovanju.

- **Pismenost za budućnost**

Pismenost za budućnost (futures literacy) sposobnost je istraživanja različitih mogućih budućnosti i razumijevanja da budućnost nije unaprijed određena. Što bi se moglo dogoditi ako nastavimo živjeti na isti način? Koje bismo druge putove mogli odabrati? Kako bi izgledao kvalitetan život unutar granica koje naš planet može podnijeti? Budućnost nije nešto što treba samo predvidjeti - ona je prostor koji možemo zamišljati, istraživati i oblikovati.

- **Prilagodljivost**

Održivost podrazumijeva promjene, a promjene često donose osjećaj nelagode. Prilagodljivost znači biti spreman i sposoban prilagoditi svoje ponašanje, planove i stavove kada se okolnosti promijene. Ona ima i individualnu i kolektivnu dimenziju - međusobna podrška tijekom promjena čini taj proces lakšim i poticajnijim.

- **Istraživačko razmišljanje**

Ovo je kreativna dimenzija promišljanja o budućnosti. Umjesto da se pitamo: „Što je realno?“, postavljamo si zanimljivije pitanje: „Kad bi sve bilo moguće, što bih učinio/la za održivost?“

Ove kompetencije stvaraju prostor za nadu, kreativnost i osjećaj vlastite sposobnosti da doprinesemo promjenama.

4) Djelovanje za održivost

Ovo posljednje područje često je mladima i najmotivirajuće jer se usredotočuje na pretvaranje ideja i vrijednosti u konkretne aktivnosti.

- **Političko djelovanje**

Političko djelovanje ne odnosi se samo na stranačku politiku. Ono podrazumijeva razumijevanje načina na koji se u društvu donose odluke, prepoznavanje vlastitog prava na sudjelovanje te poznavanje različitih načina na koje možemo utjecati na promjene.

- **Kolektivno djelovanje**

Izazovi održivosti preveliki su da bismo ih rješavali sami. Kolektivno djelovanje odnosi se na suradnju s drugima radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva – osmišljavanje i provedbu projekata, dogovaranje uloga, rješavanje sukoba i zajedničko obilježavanje postignutih rezultata. Osim toga, suradnja čini djelovanje ugodnijim i otpornijim.

- **Individualna inicijativa**

Istodobno, važni su i pojedinačni izbori te aktivnosti manjeg opsega. Individualna inicijativa podrazumijeva prepoznavanje prilika, preuzimanje odgovornosti i pokretanje promjena bez čekanja da to učini netko drugi ili da se dobije dopuštenje.

Ovo posljednje područje zaokružuje cijeli okvir – od vrijednosti i razumijevanja, preko suočavanja sa složenošću i promišljanja o budućnosti, do konkretnog djelovanja u stvarnom svijetu. Važno je naglasiti da GreenComp ne suprotstavlja individualno i kolektivno djelovanje, već ih promatra kao međusobno nadopunjujuće načine ostvarivanja održivih promjena.

Zašto GreenComp dobro funkcionira? Zašto je važan?

Iz perspektive odgojno-obrazovnih djelatnika, GreenComp je učinkovit jer je istodobno **strukturiran i fleksibilan**.

Prije svega, pruža **jasan i zajednički jezik**. Umjesto neodređenih ciljeva poput „podizanja svijesti o klimatskim promjenama“, moguće je planirati poučavanje na temelju konkretnih kompetencija, kao što su „sistemska razmišljanje“ ili „kolektivno djelovanje“, te o njima raspravljati s kolegama i partnerskim organizacijama.

Drugo, **okvir odgovara stvarnoj prirodi izazova održivosti**. Povezuje vrijednosti, kognitivne vještine, promišljanje o budućnosti i djelovanje. Time odražava stvarni proces učenja kroz koji prolaze mnogi mladi: najprije im postane stalo do određenog pitanja, zatim ga nastoje razumjeti, zamišljaju moguće alternative i naposljetku djeluju (pri čemu se često ponovno vraćaju na prethodne korake). Dodatna je prednost to što su kompetencije međusobno povezane, a ne linearno organizirane, pa se može **krenuti od razine na kojoj se učenici trenutno nalaze i postupno graditi nove poveznice među njima**.

Treće, GreenComp **nije ograničavajući okvir**. Ne propisuje koje teme treba poučavati niti koje metode koristiti. Umjesto toga, pruža referentni okvir koji se može prilagoditi različitim kontekstima – urbanoj strukovnoj školi, ruralnom centru za mlade, sveučilišnom kolegiju ili programu neformalnog obrazovanja. Takva **fleksibilnost** posebno je važna u raznolikim europskim obrazovnim sustavima i kulturnim okruženjima.

Naposljetku, GreenComp prirodno potiče primjenu **inovativnih pedagoških pristupa**, poput projektnog učenja, interdisciplinarnog rada, igre uloga i inicijativa koje vode mladi. Takve zanimljive aktivnosti potiču učenike da analiziraju sustave, sagledavaju probleme iz novih perspektiva, zamišljaju buduće scenarije i organiziraju zajedničke aktivnosti, čime produbljuju svoje razumijevanje održivosti.

Zašto je ovo toliko važno?

Zato što znamo da politički dogovori, zelene tehnologije i financijski poticaji, iako su ključni, sami po sebi nisu dovoljni. Dugotrajne promjene zahtijevaju ljude koji razmišljaju cjelovito, koji mogu preispitivati postojeće načine razmišljanja o svijetu te koji se osjećaju sposobnima djelovati, individualno i zajedno s drugima, kako bi oblikovali pravednije i održivije budućnosti.

Upravo tome GreenComp služi i upravo je to ono što nastoji podržati. **Iako GreenComp neće čarobno riješiti klimatsku krizu niti preko noći promijeniti obrazovne sustave, on pruža jasan, zajednički i fleksibilan okvir za razumijevanje kako može izgledati „učenje za održivost“.**

Poučavanje za održivost: Od okvira do prakse

Poučavanje o održivosti nasuprot poučavanju za održivost

Postoji razlika između „poučavanja o održivosti“ i „poučavanja za održivost“.

Poučavanje o održivosti podrazumijeva prenošenje znanja o klimatskim promjenama, gubitku bioraznolikosti, onečišćenju, energetske sustavima, obrascima potrošnje ili ciljevima održivog razvoja. To je nužno jer učenici trebaju imati osnovno razumijevanje problema prije nego što se s njima mogu aktivno baviti. Međutim, ako obrazovanje ostane samo na toj razini, održivost uglavnom ostaje tema o kojoj treba nešto znati, a ne nešto što treba živjeti, propitivati ili oblikovati.

Poučavanje za održivost ide korak dalje. Ono koristi održivost ne samo kao sadržaj, već i kao „svrhu“ i način učenja. Cilj nije samo poznavati činjenice o problemima okoliša, već razviti kompetencije potrebne za suočavanje s tim problemima u stvarnom životu. To znači pomoći učenicima da kritički razmišljaju, uočavaju povezanosti između okolišnih, društvenih i ekonomskih sustava, zamišljaju alternativne budućnosti te djeluju zajedno s drugima na smislen način. Drugim riječima, poučavanje za održivost odnosi se na „oblikovanje“ sposobnih, promišljajućih i aktivnih građana.

Iz pedagoške perspektive, ova je razlika važna jer se mnogi izazovi održivosti ne mogu riješiti samo informacijama. Učenici mogu znati da je plastični otpad štetan ili da su klimatske promjene hitan problem, a ipak se osjećati nemoćno ili nepovezano s mogućnostima djelovanja. GreenComp se ovdje dobro uklapa jer potiče obrazovanje koje podržava razvoj vrijednosti, sistemskog razmišljanja, promišljanja o budućnosti i djelovanja. Ne promatra održivost kao zaseban predmet, već kao način učenja koji se može primjenjivati kroz različite predmete i kontekste.

GreenComp u formalnom, neformalnom i informalnom učenju

Jedna od najvećih snaga okvira GreenComp jest njegova primjenjivost u različitim okruženjima: formalnom, neformalnom i informalnom učenju. Dovoljno je fleksibilan da se prilagodi različitim obrazovnim stvarnostima, a istovremeno pruža zajednički jezik za kompetencije povezane s održivošću.

Formalna obrazovna okruženja

U formalnom obrazovanju, poput škola, strukovnog obrazovanja i visokog obrazovanja, GreenComp se može koristiti za uključivanje održivosti u kurikule, nastavne predmete i planiranje nastave. Studije slučaja iz izvješća „**Technopolis Group and 3s report**“, istraživačkog izvješća koje prikazuje primjere primjene GreenComp okvira u Europi, pokazuju da su odgojno-obrazovni djelatnici koristili GreenComp za razvoj obrazovnih materijala, uključivanje održivosti u postojeće kolegije i predmete te osmišljavanje aktivnosti usmjerenih na razvoj kompetencija na različitim razinama od osnovnog obrazovanja do strukovnog obrazovanja i osposobljavanja. Okvir je posebno koristan kada škole žele prijeći s izoliranih lekcija o okolišu prema sveobuhvatnijem i povezanijem pristupu održivosti kroz različite predmete.

U formalnim obrazovnim okruženjima GreenComp pomaže učiteljima postavljati praktična pitanja:

- „Koje su kompetencije već obuhvaćene našim kurikulumom?“
- „Gdje postoje nedostaci?“
- „Kako se održivost može povezati s matematikom, prirodnim znanostima, jezicima, građanskim odgojem ili umjetnošću?“
- „Kako možemo procijeniti napredak na način koji vrednuje ne samo znanje, već i stavove i djelovanje?“

Analitičko izvješće skupine Technopolis Group također pokazuje da primjena GreenComp okvira često najbolje funkcionira kada škole prilagode okvir vlastitom lokalnom kontekstu, umjesto da ga primjenjuju „rigidno“. Ovaj je aspekt važan jer se škole značajno razlikuju prema svojoj kulturi, resursima, potrebama učenika i očekivanjima nacionalnih obrazovnih politika.

Neformalno obrazovno okruženje

GreenComp je posebno snažan u neformalnom obrazovanju, poput rada s mladima, radionica, kampova, razmjena i projekata u zajednici. U takvim okruženjima odgojno-obrazovni djelatnici imaju više prostora za korištenje participativnih metoda, praktičnih aktivnosti, dijaloga i kolektivnog djelovanja. Primjeri Europske komisije pokazuju kako GreenComp može podržati projekte za mlade koji povezuju učenje sa stvarnim promjenama u zajednici, posebno kroz područje „djelovanja za održivost“ (četvrto područje kompetencija).

Ovdje GreenComp postaje vrlo konkretan. Mladi ne raspravljaju samo o održivosti, već također organiziraju kampanje, osmišljavaju lokalna rješenja, sudjeluju u partnerstvima i promišljaju vlastitu ulogu u društvu. Istraživanja u području obrazovanja za okoliš pokazuju da se građanski angažman jača kroz usmjerenost na lokalni kontekst, participativne metode, mogućnosti za djelovanje, kognitivne izazove i društvenu interakciju. Sve su ove značajke u velikoj mjeri u skladu s GreenComp okvirom i pomažu objasniti zašto je neformalno učenje tako poticajno okruženje za razvoj kompetencija održivosti.

Za osobe koje rade s mladima, GreenComp može biti koristan alat za planiranje. Može usmjeravati planiranje aktivnosti koje razvijaju kolektivno djelovanje, političko djelovanje i individualnu inicijativu. Također pomaže osobama koje rade s mladima objasniti partnerima i suradnicima koje se vrste razvoja kompetencija projektom žele postići.

Informalno učenje

Informalno učenje manje je strukturirano i odvija se u svakodnevnom životu: kod kuće, s prijateljima, na internetu, u susjedstvu, kroz hobije ili putem društvenih mreža. GreenComp je relevantan i u ovom području, čak i kada se ne „poučava“ formalno. Okvir nas podsjeća da učenje o održivosti nije ograničeno samo na učionice. Učenici neprestano oblikuju i preispituju vrijednosti, ponašanja i odluke kroz svakodnevne situacije. Ovaj je aspekt također važan jer informalna okruženja često snažno utječu na mlade. Razgovori u obitelji, vršnjačke kulture, navike zajednice i sadržaji na internetu oblikuju način na koji ljudi razmišljaju o prirodi, pravednosti i djelovanju. Istraživanja pokazuju da osjetljivost adolescenata prema pitanjima okoliša može pridonijeti građanskom angažmanu, posebno kada obiteljski razgovori pomažu pretvoriti svijest u djelovanje. To znači da emocionalna povezanost, svakodnevni razgovori i osobna iskustva imaju veliku važnost (Valenti i sur., 2023).

Uobičajeni izazovi za odgojno-obrazovne djelatnike i kako ih prevladati

Primjena naučenog kroz obrazovanje za održivost uz pomoć okvira GreenComp nije uvijek jednostavna:

1. Održivost može djelovati preširoko

Jedan od glavnih izazova jest činjenica da je održivost vrlo širok pojam. Odgojno-obrazovni djelatnici mogu se pitati: odakle početi? Tema može djelovati preplavljujuće, posebno kada istovremeno uključuje klimatske promjene, prirodu, pravednost, gospodarstvo, potrošnju i budućnost. GreenComp pomaže tako što ovu složenu temu razlaže na četiri područja i dvanaest kompetencija. Počnite s malim koracima: odaberite jednu kompetenciju, povežite je sa stvarnim problemom i najprije krenite s jednim projektom.

2. Ograničeno vrijeme i resursi

Mnogi odgojno-obrazovni djelatnici suočavaju se s nedostatkom vremena, ograničenim mogućnostima edukacije i nedostatkom dostupnih materijala. Izvješće spomenute skupine Technopolis Group ističe potrebe za resursima kao jedan od čestih izazova u provedbi. Učitelji možda žele raditi s GreenComp okvirom, ali trebaju primjere spremne za korištenje, smjernice i institucionalnu podršku. Praktičan odgovor na ovaj izazov jest suradnja s kolegama i zajedničko dijeljenje materijala (umjesto da svatko ponovno piše i smišlja sve od početka).

3. Prilagodba lokalnom kontekstu

GreenComp je fleksibilan okvir, ali to također znači da ga odgojno-obrazovni djelatnici trebaju prilagoditi vlastitom kontekstu. Ono što funkcionira u jednoj državi, vrsti škole ili organizaciji za mlade možda se neće moći nepromijenjeno primijeniti u drugoj državi. Okvir je potrebno povezati s lokalnom stvarnošću. Promatrajte ga kao vodič, a ne kao unaprijed napisani scenarij.

Možete se pitati:

- “Koji je lokalni problem ovdje najvažniji?”
- “Koje kompetencije odgovaraju ovoj aktivnosti?”
- “Koji će jezik moji učenici razumjeti?”
- “Kako mogu povezati globalnu održivost sa svakodnevnim životom u lokalnoj zajednici?”

4. Pretvaranje znanja u djelovanje

Još jedan čest izazov jest jaz između svijesti i djelovanja. Učenici mogu razumjeti probleme, ali se i dalje ne osjećati spremnima za poduzimanje aktivnosti. Zato je iznimno važno uključiti stvarne moguće izbore, timski rad, mogućnost donošenja odluka i jasne poveznice između učenja i djelovanja.

5. Izbjegavanje stvaranja osjećaja beznađa

Teme povezane s održivošću mogu djelovati teško i opterećujuće. Ključ za njihovo „olakšavanje“ jest pronalaženje dobre ravnoteže između ozbiljnosti problema i nade. Što to znači?

To znači priznati razmjere izazova, ali istovremeno ostaviti prostor za izražavanje osjećaja, primjere pozitivnih promjena i konkretne načine na koje se može doprinijeti. Nada u obrazovanju za održivost ne znači pretvarati se da je sve jednostavno. Ona znači pomoći učenicima da vjeruju kako informirano i zajedničko djelovanje ima stvarnu vrijednost i može donijeti promjene (Vandaele & Stalhammar, 2022).

Pedagoški pristupi i metode učenja

Obrazovanje za održivost najbolje se razvija kada su učenici aktivno uključeni, emocionalno povezani s temom i kada mogu povezati iskustva učenja sa stvarnim izazovima iz svakodnevnog života. Ovo poglavlje predstavlja tri međusobno povezana pristupa (neformalno i iskustveno učenje, projektno i participativno učenje te uključivo i dostupno obrazovanje) koji zajedno čine pedagoški temelj projekta „EcoQuest 2“.

- **Neformalno i iskustveno učenje**

Neformalno učenje (NFE – Non-formal Education) pruža prepoznatljiv prostor mladima za razvoj kompetencija izvan učionice. Karakteriziraju ga fleksibilnost, dobrovoljno sudjelovanje, pristup usmjeren na učenika i povezanost s praktičnom primjenom. Kao što ističu Vijeće Europe i Partnerstvo Europske komisije za mlade, organizacije mladih ključni su pružatelji neformalnog učenja jer potiču građanski angažman, demokratsko sudjelovanje i osobni razvoj.

U kontekstu obrazovanja za održivost, neformalno učenje omogućuje mladima učenje kroz djelovanje. Riječ je o pretvaranju teorijskog znanja u autentična iskustva. Temeljeno na teoriji iskustvenog učenja Davida Kolba, iskustveno učenje odvija se kroz cikluse:

iskustvo → refleksija → konceptualizacija → eksperimentiranje

Kroz ovaj iterativni proces učenici produbljuju svoje razumijevanje i usvajaju vrijednosti povezane s održivošću i aktivnim građanstvom (Kolb, 1984).

Praktični primjeri uključuju istraživanja okoliša na otvorenom, projekte u zajednici, simulacije i igre zajedničkog rješavanja problema. Suočavajući se sa stvarnim izazovima, učenici prelaze s razine svijesti na razinu djelovanja. Razvijaju kompetencije opisane u Europskom okviru kompetencija za održivost (GreenComp).

U digitalnom dobu iskustveno učenje može uključivati i praktičnu interakciju s digitalnim alatima i simulacijama. Ono omogućuje učenicima vizualizaciju i eksperimentiranje sa složenim sustavima (npr. modelima kružnog gospodarstva ili alatima za praćenje ugljičnog otiska). Takve imerzivne metode jačaju povezanost između apstraktnih koncepata i stvarnosti koju učenici mogu razumjeti i doživjeti (Beckem & Watkins, 2012). Na taj način učenje postaje relevantno i transformativno.

- **Projektno i participativno učenje**

Projektno i participativno učenje proširuju iskustveno obrazovanje tako što mlade stavljaju u središte vlastitog procesa učenja. Umjesto da samo usvajaju unaprijed definirane sadržaje, učenici zajednički stvaraju znanje kroz projekte koji se bave stvarnim izazovima održivosti. Ovaj pristup razvija autonomiju, suradnju i sistemsko razmišljanje, vještine koje su ključne za suočavanje s današnjim globalnim promjenama.

Konkretni primjer je inicijativa Europske studentske zajednice „YOU(TH) ACT FOR FUTURE“, koja je povezala ciljeve održivog razvoja (SDG-ove) s neformalnim i participativnim obrazovanjem. Kroz radionice usmjerene na razvoj kapaciteta i uključivanje mladih, ovaj projekt pomaže sudionicima povezati lokalne aktivnosti s globalnim prioritetima održivosti.

Organizacije mladih također mogu uskladiti svoje inicijative neformalnog obrazovanja s izvješćem Eurydice „Learning for Sustainability in Europe“ (2024). Izvješće prepoznaje učenje temeljeno na kompetencijama i međupredmetni pristup kao ključni smjer europskih politika u području obrazovanja za održivost. U tom smislu, neformalno obrazovanje nadopunjuje formalne kurikule. Ono doprinosi stvaranju sveobuhvatnih ekosustava učenja koji povezuju škole, centre za mlade i lokalne zajednice.

- **Inkluzija, dostupnost i rad s različitim učenicima**

Održivost je povezana s uključivošću, inkluzijom. No što znači uključivost? Uključivost podrazumijeva osiguravanje da svaki sudionik može smisleno doprinijeti u skladu sa svojim sposobnostima i snagama. Uključivo i dostupno obrazovanje prepoznaje različitosti ne kao prepreku, već kao izvor kreativnosti, inovacija i kolektivne inteligencije. Zato je uključivanje inkluzivnih praksi u obrazovanje za održivost od iznimne važnosti. Koja je svrha zamišljanja obećavajućih, održivih budućnosti ako ne prihvaćamo različitosti u sposobnostima, životnim iskustvima i stilovima učenja?

Prihvatanje različitosti uključuje:

- korištenje jasnog i konkretnog jezika podržanog vizualnim elementima ili simbolima
- omogućavanje dodatnog vremena za obradu informacija i davanje odgovora
- pružanje različitih oblika sudjelovanja: usmenih, pisanih, vizualnih ili digitalnih
- stvaranje mirnog i sigurnog okruženja za učenje koje smanjuje senzorno preopterećenje

A što je s dostupnošću?

Dostupnost nadilazi fizičke prilagodbe. Ona uključuje jasnoću komunikacije, uravnotežen tempo rada i promišljeno višesenzorno oblikovanje aktivnosti koje koristi svim učenicima.

Rad s različitim učenicima, uključujući one sa specifičnim teškoćama u učenju (npr. disleksija, diskalkulija, ADHD), zahtijeva primjenu posebnih metoda. Neformalno obrazovanje posebno je učinkovito u ovom području. Kao što je već navedeno, ono vrednuje osobno izražavanje i kreativnost više od standardiziranog procjenjivanja. Zajedno osigurajmo da obrazovanje za održivost bude dostupno svima.

Utjelovljenje vrijednosti održivosti

(Područje 1)

Prvo područje okvira GreenComp temelji se na **tri kompetencije: vrednovanju održivosti, podržavanju pravednosti i promicanju prirode**. Prije nego što pojedinci ili zajednice mogu početi rješavati okolišne ili društvene izazove, potrebno je najprije promisliti o tome u što vjeruju, što im je važno i kako ta uvjerenja i vrijednosti oblikuju njihov pogled na svijet. Tri kompetencije ovog područja nisu samo apstraktni ideali, već predstavljaju etičko usmjerenje koje daje smjer cijelom okviru.

Vrednovanje održivosti započinje samosviješću. Ono potiče pojedince na promišljanje o vlastitim vrijednostima i na preispitivanje njihova odnosa prema širim pitanjima održivosti. Također uključuje razumijevanje da vrijednosti nisu nepromjenjive ni univerzalne, već se razlikuju među kulturama, generacijama i različitim životnim okolnostima.

Što znači živjeti u skladu s vrijednostima održivosti?

Kompetencije za održivost ne znače samo razumjeti održivost kao apstraktan pojam, **već je živjeti i utjeloviti** u svakodnevnom životu. One podrazumijevaju razvoj vrijednosti, navika i osjećaja osobne odgovornosti i djelotvornosti iz kojih može proizaći smisleno djelovanje. Mladi su danas okruženi informacijama o okolišnoj krizi. Mnogi su svjesni razmjera problema. Ono što im se rjeđe pruža jest prostor za promišljanje o osobnijem pitanju: **Kako to utječe na moj život i što mi je uistinu važno?**

Vrijednosti održivosti temelje se na spoznaji da je dobrobit ljudi neraskidivo povezana sa zdravljem planeta. One uključuju odgovorno upravljanje okolišem, pravednost, odgovornost i dugoročno promišljanje. Naglašavaju da današnje djelovanje ne smije ugroziti mogućnost budućih generacija da zadovolje vlastite potrebe.

Jedan od temeljnih elemenata vrijednosti održivosti jest odgovornost, kako individualna, tako i kolektivna. Mladi trebaju razumjeti da njihove svakodnevne odluke, poput potrošačkih navika ili načina gospodarenja otpadom, imaju šire posljedice za okoliš.

Podržavanje pravednosti mjesto je na kojem se susreću održivost i socijalna pravda. Temeljna spoznaja je jednostavna, ali često neugodna: **oni koji su najmanje pridonijeli ekološkoj krizi nerijetko su upravo oni koji najviše trpe njezine posljedice.**

- Zajednice u ranjivim područjima koje se suočavaju sa sušama i poplavama.
- Autohtoni narodi čija su područja iskorištavana rudarenjem ili krčenjem šuma.
- Izgradnja novih industrijskih postrojenja uz četvrti s nižim prihodima, umjesto uz bogatije dijelove grada.
- Buduće generacije koje nisu imale nikakav utjecaj na odluke koje će oblikovati svijet koji će naslijediti.
- Sami mladi, koji odrastaju s posljedicama odluka donesenih desetljećima prije njihova rođenja.

Podržavati pravednost znači postavljati pitanja: **Tko od ovoga ima koristi, a tko snosi posljedice?** Također znači učiti od ljudi i zajednica koji održivost žive iz nužde već generacijama, prepoznajući ih kao nositelje znanja čije je iskustvo često dublje od bilo koje javne politike. Nismo izolirani pojedinci, već dio složenih mreža odnosa s ekosustavima, zajednicama i ljudima diljem svijeta čiji su životi oblikovani istim planetarnim sustavima. Vrijednosti održivosti pozivaju nas da sebe promatramo kao bića koja postoje u odnosu s drugima te da djelujemo solidarno, nadilazeći granice vlastitog neposrednog okruženja. Te se vrijednosti odražavaju u našim svakodnevnim izborima – u onome što jedemo, kako putujemo, što kupujemo i kako govorimo o svijetu. One se također očituju u kulturi naših grupa mladih, organizacija i prostora za učenje.

Promicanje prirode poziva na temeljito preispitivanje jedne od dominantnih pretpostavki modernog života: ideje da ljudi stoje odvojeno od prirodnog svijeta i da nad njim imaju vlast i kontrolu.

Dominantna priča posljednja dva stoljeća bila je priča o čovjekovom osvajanju prirode: pripitomljavanju rijeka, krčenju šuma, iskorištavanju prirodnih resursa i preoblikovanju krajolika. Ta je priča donijela određene koristi, ali nas je istovremeno dovela do ozbiljne ekološke krize. Promicanje prirode znači odmaknuti se od takvog pogleda i zamijeniti ga drugačijim razumijevanjem - **onim u kojem su ljudi dio ekosustava, a ne bića odvojena od njega.** Popularna kultura također može pomoći ljudima da promišljaju o vlastitom odnosu prema prirodi. Primjerice, novi **Pixarov film Hoppers (2026)** prikazuje priču o djevojci koja se povezuje sa životinjama kako bi zaštitila njihovo stanište. Film potiče gledatelje na bolje razumijevanje prirode i razvijanje veće brige za njezinu zaštitu. Vrijedi ga pogledati!

Ponovno povezivanje s prirodom temelj je održivosti. Ne borimo se za ono s čime se ne osjećamo povezani. Ovi ekosustavi imaju pravo postojati, a mi prema njima imamo odgovornost.

Kao što naglašava **okvir EcoPatrol**, smisleno obrazovanje o okolišu ne počinje samo činjenicama, već razvijanjem osjećaja pripadnosti prirodnom svijetu. U neformalnom obrazovanju ta se vrijednost često budi kroz izravno iskustvo: boravak na otvorenom, usporavanje, obraćanje pažnje na ono što nas okružuje i svjesno povezivanje s prirodom (EcoPatrols, 2024).

Od znanja do življenja

Umjesto da mlade promatra kao pasivne primatelje informacija o okolišu, ovaj pristup učenje prikazuje kao aktivan proces osobnog i zajedničkog istraživanja koji u jednakoj mjeri uključuje znatiželju, emocije i promišljanje. Cilj nije ispuniti mlade „točnim” znanjem o okolišu, već ih podržati u razvijanju vlastitog smislenog odnosa prema održivosti (EcoPatrols, 2024).

Pokazivanje iskrene znatiželje prema prirodnom svijetu, otvoreno promišljanje o vlastitim vrijednostima i izborima te stvaranje grupne kulture u kojoj se održivosti pristupa kao zajedničkom procesu istraživanja, a ne kao obvezi, neki su od načina na koje osobe koje rade s mladima mogu u praksi utjeloviti prvo područje GreenComp okvira.

Za osobe koje rade s mladima i traže strukturirana polazišta, SALTO Toolkit on Green Soft Skills (Marchese i sur., 2024) nudi niz aktivnosti neformalnog obrazovanja posebno osmišljenih za razvoj kompetencija iz ovog područja – od vježbi promišljanja o vrijednostima do aktivnosti timskog povezivanja u prirodi koje jačaju povezanost s prirodnim okruženjem. Prvo područje GreenComp okvira započinje pitanjima tko smo i što nam je važno. Razvijanje ovih triju kompetencija ne znači samo stjecanje znanja o ekološkoj krizi, već i izgradnju osobnog odnosa prema njoj.

Kritičko promišljanje o održivosti

(Područje 2)

Tri kompetencije ovog područja, **kritičko mišljenje, sistemsko razmišljanje i oblikovanje problema**, osnažuju pojedince da se odupru pojednostavljenim narativima i suoče sa stvarnom složenošću svijeta u kojem živimo.

Biti kompetentan u području održivosti znači više od same brige za okoliš znači znati prepoznati razliku između vjerodostojnih i površnih tvrdnji. Ako nas prvo područje potiče na promišljanje o tome što nam je važno, ovo nas područje poziva da preispitamo kako razmišljamo. Ovaj dio GreenComp okvira usmjeren je na razvoj vještina potrebnih za iskreno razumijevanje izazova održivosti, što podrazumijeva prihvaćanje njihove složenosti, propitivanje informacija koje primamo i odupiranje privlačnosti jednostavnih odgovora.

Zajedno, ove tri kompetencije čine svojevrsni intelektualni alat za snalaženje u svijetu koji je doista složen i u kojem je sposobnost jasnog i kritičkog razmišljanja sve važnija.

Critical thinking

Kritičko mišljenje u kontekstu održivosti podrazumijeva aktivno propitivanje izvora informacija, pretpostavki na kojima se temelje određeni argumenti te interesa koji oblikuju način na koji se o održivosti govori i razmišlja. Ono uključuje i usmjeravanje kritičkog pogleda prema samome sebi i prepoznavanje kako vlastito podrijetlo, obrazovanje i društveni položaj utječu na naše stavove, jednako kao i poruke koje dolaze od poduzeća, vlada ili čak organizacija kojima vjerujemo.

Jedan od najjasnijih primjera važnosti kritičkog mišljenja u području održivosti jest **fenomen fgreenwashing-a**. Greenwashing označava praksu u kojoj se poduzeća, proizvodi ili politike predstavljaju kao ekološki odgovorni, iako pritom ne provode stvarne i značajne promjene u svom djelovanju. Time iskorištavaju rastući interes javnosti za održivost, a istodobno otežavaju provedbu sustavnih promjena potrebnih za suočavanje s klimatskom krizom i ekološkim izazovima.

U vremenu preopterećenosti informacijama razvoj kritičkog mišljenja ključan je za razumijevanje održivosti. Pitanja okoliša složena su, međusobno povezana i često pod utjecajem političkih i gospodarskih interesa. Mladi zato trebaju biti opremljeni ne samo znanjem, već i sposobnošću propitivanja, analize i vrednovanja informacija.

Kritičko mišljenje neophodno je za snalaženje u složenosti održivosti. Razvijanjem vještina poput **analize, vrednovanja i refleksije** mladi mogu postati informirani i osnaženi sudionici u donošenju odluka vezanih uz okoliš. Suočavanje s pojavama poput greenwashinga dodatno jača njihovu sposobnost odgovornog djelovanja u složenom i često obmanjujućem informacijskom okruženju.

Evo nekoliko obrazaca koje vrijedi prepoznati:

- Modni brend lansira kolekciju od reciklirane plastike iz oceana. Naslov kampanje zvuči privlačno. U međuvremenu, tvrtka godišnje proizvodi milijarde komada odjeće, većinom od sintetičkih materijala, u tvornicama koje koriste energiju iz ugljena. Održiva kolekcija zaista postoji, ali predstavlja samo mali dio ukupne proizvodnje. Pozitivna priča o održivosti tako stvara dojam promjene, bez stvarne promjene poslovnog modela brenda.
- Zrakoplovna kompanija putnicima nudi mogućnost nadoknade emisija ugljika (carbon offsetting) putem doprinosa projektima sadnje drveća. Logika se na prvi pogled čini smislenom. Međutim, drveću su potrebna desetljeća da dostigne punu zrelost, može biti posađeno u ekosustavima kojima prirodno ne pripada i često se sadi na zemljištu koje je već bilo zaštićeno. Također ne postoji jamstvo da to drveće u budućnosti neće biti posječeno. Emisije nastale letom, s druge strane, odmah ulaze u atmosferu i tamo ostaju više od jednog stoljeća. Nadoknada emisija ugljika, kako se danas često provodi, uglavnom odgađa strukturne promjene koje zrakoplovni sektor mora napraviti, umjesto da ih zamijeni.
- Naftna kompanija provodi reklamne kampanje u kojima ističe ulaganja u obnovljive izvore energije, prikazujući vjetroelektrane, solarne panele i koristeći jezik čiste budućnosti. Te tvrdnje nisu nužno neistinite. Međutim, ono što često izostavljaju jest činjenica da ulaganja u obnovljive izvore energije obično čine mali dio ukupnih kapitalnih ulaganja, dok se većina sredstava i dalje usmjerava u novu proizvodnju nafte i plina. Reklama tako stvara dojam tranzicije koji stvarna ulaganja kompanije ne potvrđuju.
- Korporacija najavljuje da će biti ugljično neutralna do 2050. godine. Takva se obveza na prvi pogled čini značajnom. Međutim, korisnija pitanja su: što tvrtka radi danas, je li njezin trenutni smjer djelovanja u skladu s ograničavanjem globalnog zagrijavanja na 1,5 °C te tko će snositi odgovornost ako se cilj ne ostvari. Dugoročne klimatske obveze imaju smisla samo ako su popraćene kratkoročnim ciljevima, transparentnim izvještavanjem i neovisnom provjerom. Bez toga, obećanje o nultoj neto emisiji do 2050. teško je razlikovati od obećanja koje je namijenjeno zaboravu.

Pojmovi poput „**prirodno**“, „**ekološki prihvatljivo**“, „**održivo**“ i „**zeleno**“ i dalje su uglavnom slabo regulirani na većini tržišta. Kao što navodi **Futerra Greenwash Guide**, to su primjeri neodređenog („fluffy“) jezika – riječi bez jasnog značenja koje svaka tvrtka može staviti na proizvod bez stvarne odgovornosti. Bez priznatog sustava certificiranja, provjerljivog standarda ili transparentnih podataka koji ih podupiru, takve tvrdnje više funkcioniraju kao marketinški signali nego kao pouzdane informacije.

Zašto je ovo posebno važno u radu s mladima?

Zato što su mladi često glavna ciljna skupina brojnih marketinških kampanja povezanih s održivošću. Njima je stalo do ovih tema, što ih čini vrijednim potrošačima za brendove koji se žele predstaviti kao odgovorni i društveno osviješteni. Podrška mladima u razvijanju kritičkih alata za procjenu takvih tvrdnji ne znači poticanje nepovjerenja. Naprotiv, riječ je o izgradnji informiranog djelovanja i samostalnosti koje im omogućuje da prijeđu iz uloge pasivnih potrošača prema stvarnom razumijevanju problema i smislenom djelovanju.

Sistemsko razmišljanje je **sposobnost razumijevanja povezanosti među različitim elementima**. Većina ljudi prirodno razmišlja linearno: prepoznati problem, pronaći njegov uzrok i primijeniti rješenje. Takav pristup može biti učinkovit kod jednostavnih izazova, ali većina pitanja održivosti nije jednostavna. Ona uključuju velik broj dionika, povratne sprege i posljedice koje se pojavljuju kroz različite vremenske periode i na različitim geografskim područjima. Promjena u jednom dijelu sustava gotovo uvijek proizvodi učinke negdje drugdje, ponekad na načine koje je teško predvidjeti.

Sistemsko razmišljanje poziva nas da tu složenost shvatimo ozbiljno, umjesto da je pojednostavljujemo ili zanemarujemo. **Sustavi nisu ravne linije – oni su mreže međusobno povezanih odnosa.**

Uzmimo kao primjer **brzu modu** (fast fashion), temu s kojom se mnogi mladi mogu povezati. Očigledan problem je otpad: odjeća koja se proizvodi u velikim količinama, kratko koristi i zatim odbacuje. Međutim, **sistemska perspektiva usmjerava pažnju na širu mrežu uzroka i posljedica:**

- sintetički materijali proizvedeni iz fosilnih goriva;
- procesi bojanja tekstila koji zagađuju vodene tokove u zemljama proizvodnje;
- opskrbi lanci temeljeni na plaćama koje ne osiguravaju osnovne životne uvjete radnika;
- marketinške strategije osmišljene tako da ubrzavaju osjećaj da je odjeća zastarjela i potiču stalnu kupnju.

Opseg prekomjerne proizvodnje čini pojedinačna rješenja sve manje dostatnima. Čak ni tržište rabljene odjeće više ne može apsorbirati količinu odjeće koja se proizvodi. Donirana odjeća sve češće završava na odlagalištima u drugim zemljama umjesto da pronađe nove vlasnike. Procjenjuje se da količina odjeće koja već postoji može zadovoljiti potrebe sljedećih **šest generacija** (Niinimäki et al., 2020).

Svaki od ovih elemenata međusobno je povezan, a svaki dodatno pojačava druge. Sistemske razmišljanje mijenja pitanje – umjesto da se usmjerava samo na to kako bi pojedinci trebali upravljati vlastitom potrošnjom, ono pita: **kako je nastao ovakav sustav, čijim interesima on služi i što bi se trebalo promijeniti kako bi funkcionirao drugačije?** Osoba koja razmišlja sistemski ne pita samo: „Trebam li reciklirati svoju odjeću?”. Ona pita: „Kako smo došli do svijeta u kojem je odjeća toliko jeftina i jednokratna te kome koristi da takav sustav ostane nepromijenjen?”

U praksi se sistemske razmišljanje može razvijati kroz strukturirane aktivnosti koje pozivaju mlade na mapiranje povezanosti, preuzimanje različitih uloga dionika ili praćenje posljedica jedne odluke kroz različite kontekste. **SALTO Toolkit on Green Soft Skills** (Marchese et al., 2024) nudi nekoliko konkretnih polazišta za takav pristup, od vježbi mapiranja cijelih sustava do scenarija igranja uloga u kojima sudionici zauzimaju različite, često suprotstavljene perspektive. Ono što povezuje ove pristupe jest posvećenost tome da se problem istraži dublje od prvog, očitog odgovora te da se zadrži znatiželja čak i kada situacija postane složena.

Oblikovanje problema

Oblikovanje problema je kompetencija koja povezuje prethodne dvije kompetencije. Isti izazov povezan s okolišem može se opisati i razumjeti na potpuno različite načine, ovisno o tome tko ga opisuje, iz koje perspektive i na temelju kojih pretpostavki.

Klimatske promjene koristan su primjer.

- Ako ih prvenstveno promatramo kao tehnološki izazov, rasprava će se usmjeriti prema rješenjima poput boljih baterija, hvatanja ugljika i čistih energetske sustava.
- Ako ih promatramo kao ekonomski problem, fokus se pomiče prema mehanizmima poput poreza na ugljik i ukidanja subvencija za fosilna goriva.
- Ako ih promatramo kao pitanje pravednosti, ključna pitanja postaju: tko je uzrokovao krizu, tko je njome najviše pogođen i tko ima pravo odlučivati o načinima odgovora.

Svaki od ovih načina gledanja ukazuje na nešto stvarno i važno. Međutim, svaki od njih također sužava područje našeg razumijevanja. Čisto tehnološki pristup može u potpunosti zanemariti pitanja moći i nejednakosti. Čisto ekonomski pristup može krizu promatrati samo kao pitanje poticaja, a ne odgovornosti. Pristup usmjeren na pravednost, iako nužan, ponekad se može suočiti s izazovom stvaranja širokih koalicija potrebnih za velike društvene promjene.

Oblikovanje problema kao kompetencija znači sposobnost prepoznavanja koji se okvir koristi, što on čini vidljivim i što pritom ostavlja izvan pogleda.

Za osobe koje rade s mladima, oblikovanje problema predstavlja praktičnu facilitacijsku vještinu. To znači pomoći grupi da uvidi kako postoji više načina promatranja iste situacije i da način na koji postavljamo pitanje utječe na odgovore koje možemo pronaći. To znači postavljati pitanja poput: Tko je oblikovao ovaj problem i kome koristi način na koji je on predstavljen? Također znači prepoznati kada se o održivosti govori isključivo kao o izboru pojedinačnog životnog stila (više recikliraj! manje leti! jedi manje mesa!) na način koji odvraća pažnju od sustavnih i korporativnih odluka koje čine najveći dio ukupnih emisija.

Drugo područje GreenComp okvira poziva nas da prihvatimo složenost, preispitujemo izvore kojima možda vjerujemo i odupremo se privlačnosti jednostavnih priča i očitih rješenja. Upravo ta sposobnost iskrenog i temeljitog promišljanja čini djelovanje za održivost stvarnim i smislenim, a ne samo simboličnim.

Zamišljanje održivih budućnosti

(Područje 3)

Treće područje okvira GreenComp predstavlja kreativnu i usmjerenu prema budućnosti dimenziju održivosti. Nakon što smo promislili o vrijednostima i razvili kritičke alate za razumijevanje svijeta kakav jest, ovo područje postavlja drugačiju vrstu pitanja: kako bi svijet mogao izgledati i kako možemo početi djelovati u smjeru takve budućnosti?

Tri kompetencije u ovom području su: **pismenost za budućnost, prilagodljivost i istraživačko razmišljanje.**

Pismenost za budućnost

Pismenost za budućnost je vještina razvijena kako bi ljudima pomogla zamišljati, koristiti i razumjeti budućnost te se na taj način bolje nositi sa složenošću i promjenama u sadašnjosti. To je kompetencija koja potiče kreativnost i omogućuje pojedincima da nadilaze tradicionalno predviđanje budućnosti, pripremajući se za različite moguće scenarije umjesto da se usmjere samo na jedan najvjerojatniji ishod.

U kontekstu održivosti, budućnost nije unaprijed određeno odredište. Ona se aktivno oblikuje kroz **odluke, politike i prakse sadašnjosti**. Koje energetske sustave razvijamo, kako oblikujemo gradove, na koji način proizvodimo hranu i koje ekonomske modele prihvaćamo kao zadane. Sve se te odluke postupno pretvaraju u budućnosti koje stvaramo.

Dok su prethodna područja prvenstveno usmjerena na vrijednosti i kritičku analizu, ovo treće područje premješta fokus prema viziji i mogućnostima. Ono postavlja pitanje kako bi održiva budućnost mogla konkretno izgledati te koje su nam sposobnosti potrebne kako bismo prema njoj djelovali istovremeno s maštom i jasnom svrhom.

Mašta je vještina – i potrebna nam je

Pismenost za budućnost temelji se na razumijevanju da budućnost nije unaprijed određena te da promišljanje o različitim mogućim budućnostima može značajno oblikovati način na koji djelujemo u sadašnjosti.

Iako se ova ideja u početku može činiti apstraktnom, ona pruža snažan osjećaj oslonca, posebno mladima koji se suočavaju s **klimatskom anksioznošću**, osjećajem preopterećenosti ili uvjerenjem da je već prekasno za stvaranje promjene. Istraživanja dosljedno pokazuju da je klimatska anksioznost među mladima značajan i rastući problem. Globalno istraživanje provedeno na 10 000 mladih u dobi od 16 do 25 godina pokazalo je da je 59 % ispitanika bilo vrlo ili iznimno zabrinuto zbog klimatskih promjena (Hickman i sur., 2021).

Međutim, budućnost je i dalje doista otvorena. To nije samo ohrabrujuća ideja, već ona koja se temelji na znanstvenim spoznajama o složenim sustavima (Armstrong McKay, 2024). To znači da promjene nisu uvijek linearne ni predvidljive. U odgovarajućim uvjetima pozitivni pomaci mogu se pojaviti brže i snažnije nego što očekujemo, otvarajući prostor za nova rješenja i nove smjerove djelovanja.

Praktični oblik pismenosti za budućnost jest razmišljanje kroz scenarije. To je sposobnost zamišljanja i istraživanja različitih mogućih budućnosti, a ne samo one koja se iz današnje perspektive čini najvjerojatnijom. Kako bi mogao izgledati svijet 2050. godine ako u sljedećem desetljeću provedemo ozbiljne promjene? Kako bi izgledali gradovi? Kako bi funkcionirali prehrambeni sustavi? Kako bi izgledao svakodnevni život ljudi?

To nisu besmislena maštanja, već alati za usmjeravanje i donošenje odluka.

Jedan primjer ovakvog pristupa u praksi je **digitalna igra bijega „Solve the Mystery of What Happened to Planet Earth“**, razvijena u sklopu projekta Save and Game (ELAN, 2023), u kojoj sudionici preuzimaju ulogu međugalaktičkih istraživača koji dolaze na Zemlju 2100. godine te moraju rekonstruirati što se promijenilo i zašto.

Budućnost se, dakle, ne događa samo nama - ona se stvara, a vi ste dio tog procesa stvaranja.

Prilagodljivost

Prilagodljivost pomaže osigurati da vizija ostane fleksibilna.

Put prema održivijoj budućnosti nije linearan. Intervencije često proizvode nepredviđene posljedice, tehnologije se razvijaju u neočekivanim smjerovima, a politički se konteksti mogu brzo mijenjati. Zajednice mogu reagirati na načine koji nisu bili predviđeni, a ideje koje su se u početku činile obećavajućima često u praksi pokazu veću složenost.

- Prijelaz na električna vozila pruža koristan primjer za razumijevanje ove složenosti. Na prvi pogled, on se može činiti kao jasan i jednostavan napredak. Međutim, detaljnija analiza otkriva mnogo složeniju sliku. Litij i kobalt potrebni za proizvodnju baterija često se dobivaju u uvjetima koji otvaraju ozbiljna pitanja povezana s ljudskim pravima. U mnogim zemljama elektroenergetske mreže i dalje u velikoj mjeri ovise o fosilnim gorivima, što može ograničiti ukupne koristi električnih vozila za klimu. Električna vozila nisu pogrešno rješenje i vjerojatno će imati važnu ulogu u široj tranziciji prema održivijim sustavima. Međutim, učinkovito upravljanje ovom tranzicijom zahtijeva sposobnost prepoznavanja takvih složenosti, učenja iz njih i prilagođavanja pristupa u skladu s novim spoznajama.

Prilagodljivost znači zadržati iskrenu znatiželju prema onome što se događa u zajednicama, ekosustavima i znanosti, umjesto slijediti unaprijed određen model djelovanja.

Na osobnoj razini, prilagodljivost također uključuje nešto što je važno izravno imenovati u radu s mladima: **sposobnost podnošenja neizvjesnosti i prihvaćanja odgovora „još ne znam“ bez prepuštanja osjećaju beznada ili žurbe prema lažnoj sigurnosti**. To je stvarna emocionalna i kognitivna vještina. U svijetu koji se brzo mijenja, ta sposobnost postaje sve važnija (Lawrance i sur., 2023).

Istraživačko razmišljanje je kompetencija koja otvara kreativnu dimenziju ovog područja. Dok pismenost za budućnost potiče mlade na zamišljanje alternativnih budućnosti, a prilagodljivost ih uči ostati otvorenima za promjene i preispitivanje vlastitih pristupa, istraživačko razmišljanje poziva ih da održivost promatraju kao prostor za otvoreno i iskreno propitivanje.

Neke od najznačajnijih inovacija u području održivosti proizašle su upravo iz takvog načina razmišljanja.

- Koncept **kružnog gospodarstva**, koji podrazumijeva dizajniranje proizvoda tako da se materijali mogu neprestano ponovno koristiti umjesto odbaciti, razvio se pod utjecajem bioloških principa koje su inženjeri uglavnom zanemarivali. Ideja **energetskih zadruga** u zajednici, u kojima lokalne zajednice posjeduju i upravljaju vlastitim sustavima obnovljive energije, nije proizašla iz energetskih kompanija, već od građanskih aktivista koji su postavili pitanje zašto energetska infrastruktura uopće mora biti u privatnom vlasništvu.
- **Regenerativna poljoprivreda**, koja obnavlja zdravlje tla umjesto da ga iscrpljuje, u velikoj se mjeri oslanja na znanja autohtonih zajednica o uzgoju – znanja koja je tradicionalna poljoprivredna znanost desetljećima zanemarivala.

Istraživačko razmišljanje znači unositi kreativnost u proces, zadržati znatiželju, oduprijeti se preuranjenom donošenju zaključaka i biti spreman/a ozbiljno razmotriti mogućnost da budućnost može izgledati znatno drugačije od sadašnjosti - na načine koje još uvijek nismo u potpunosti zamislili.

Za osobe koje rade s mladima i organizacije, poticanje istraživačkog razmišljanja znači stvaranje prostora, kroz radionice, projekte i razgovore, u kojem se mogu razviti doista nove ideje. To znači promatrati mlade ne kao primatelje obrazovanja o održivosti, već kao ravnopravne sudionike i stvarne doprinositelje promišljanju o održivosti.

Treće područje GreenComp okvira u konačnici se bavi posebnom vrstom nade. To je nada utemeljena na ozbiljnom promišljanju o onome što je moguće, na razumijevanju da je budućnost i dalje otvorena, da su **ljudska sposobnost djelovanja i zajednički angažman značajne pokretačke snage** te da je izgradnja održivijih društava proces koji je već započeo.

Osobe koje rade s mladima imaju posebnu ulogu u tom procesu. Kroz svoj obrazovni rad pomažu stvarati uvjete u kojima mladi mogu razviti znanja, vještine i stavove potrebne za smisleno uključivanje u stvaranje održivije budućnosti.

Djelovanje za održivost

(Područje 4)

Četvrto područje okvira GreenComp, „Djelovanje za održivost“, područje je u kojem se znanje, vrijednosti i vizije pretvaraju u konkretno djelovanje.

Dok su prethodna područja usmjerena na ono u što vjerujemo, način na koji razmišljamo i budućnosti koje možemo zamisliti, ovo područje postavlja temeljno pitanje: kako svoje ideje pretvoriti u smislene promjene?

Ono obuhvaća tri međusobno povezane kompetencije: **političko djelovanje, kolektivno djelovanje i individualnu inicijativu.**

Za odgojno-obrazovne djelatnike i osobe koje rade s mladima ovo je područje posebno važno. Ono povezuje učenje o održivosti sa stvarnim doprinosom održivim promjenama. Mladi nisu samo budući građani - oni su već sada aktivni sudionici svojih zajednica. Njihovo osnaživanje za djelovanje ključno je za izgradnju održivijeg i pravednijeg društva.

Političko djelovanje

Političko djelovanje, kako ga definira GreenComp, uključuje sposobnost snalaženja u političkom sustavu, prepoznavanja političke odgovornosti i odgovornosti za neodrživa ponašanja te zahtijevanja učinkovitih politika za održivost.

To ne znači da mladi trebaju postati političari. Umjesto toga, riječ je o tome da im se pomogne razumjeti kako se donose odluke, tko ima moć odlučivanja i na koje načine mogu utjecati na te procese.

Političko sudjelovanje mladih poprima različite oblike. Može biti konvencionalno, poput glasanja ili sudjelovanja u lokalnom vijeću mladih. Može biti i nekonvencionalno, poput sudjelovanja u online aktivizmu, bojkotima ili prosvjednim pokretima.

Istraživanje Vijeća Europe o smislenom političkom sudjelovanju mladih naglašava da sudjelovanje, kako bi bilo zaista značajno, mora nadilaziti puku simboličku uključenost. Mladi trebaju imati stvarne prilike za sudjelovanje u procesima donošenja odluka, a ne samo zauzimati formalne ili simbolične uloge (Bárta i dr., 2021).

Odgojno-obrazovni djelatnici i osobe koje rade s mladima mogu podržati razvoj političkog djelovanja kroz:

- stvaranje sigurnih prostora za dijalog o politikama povezanim s održivošću;
- organiziranje simulacija demokratskih procesa, poput vijeća mladih ili simulacija rada Europskog parlamenta;
- poticanje mladih na uključivanje u strukture lokalne uprave;
- pomaganje mladima da razumiju kako institucije funkcioniraju i gdje leži odgovornost za donošenje odluka.

Razumijevanje načina na koji politički sustav djeluje prvi je korak prema zahtijevanju promjena. Čak i aktivnosti manjeg opsega, poput pisanja pisma lokalnom predstavniku ili sudjelovanja u javnom savjetovanju, mogu pomoći mladima razviti osjećaj političkog djelovanja i vlastite mogućnosti utjecaja.

Kolektivno djelovanje

Kolektivno djelovanje odnosi se na sposobnost djelovanja u svrhu promjena kroz suradnju s drugima. Izazovi održivosti po svojoj su prirodi sustavni i međusobno povezani. Ne mogu ih riješiti pojedinci koji djeluju sami.

Suradnja, bilo unutar učionice, zajednice ili preko državnih granica, ključna je za stvaranje trajnog učinka.

Diljem Europe mladi su pokazali snažnu sposobnost zajedničkog angažmana. Pokreti poput **Fridays for Future** i mreže poput **Generation Climate Europe** pokazuju kako se mladi mogu udružiti kako bi zagovarali politike zaštite okoliša na lokalnoj, nacionalnoj i europskoj razini.

Organizacije koje vode mladi sve više povezuju **Grassroots aktivizam** (aktivizam lokalnih zajednica) s procesima donošenja odluka u institucijama. One izravno uključuju glasove mladih u razgovore o održivosti s donositeljima odluka. Grassroots aktivizam odnosi se na kolektivno djelovanje koje pokreću obični ljudi na lokalnoj razini, a ne institucije ili službena tijela. On uključuje okupljanje zajednica radi podizanja svijesti i poticanja promjena u pitanjima do kojih im je stalo, poput zaštite okoliša ili socijalne pravde.

Za odgojno-obrazovne djelatnike i osobe koje rade s mladima, poticanje kolektivnog djelovanja znači osmišljavanje iskustava učenja u kojima mladi surađuju na rješavanju stvarnih izazova iz svojeg okruženja. **Neki od učinkovitih pristupa uključuju:**

- projekte održivosti temeljene na zajednici;
- vježbe participativnog budžetiranja;
- grupne kampanje zagovaranja;
- vršnjačko učenje i mentorstvo.

Ključno je osigurati da kolektivno djelovanje nije usmjereno samo na postizanje nekog vanjskog cilja. Ono je također usmjereno na razvoj društvenih i građanskih vještina koje dugoročno podržavaju aktivno sudjelovanje u demokratskom društvu.

Individualna inicijativa odnosi se na prepoznavanje vlastitog potencijala za doprinos održivosti i aktivno sudjelovanje u poboljšanju budućnosti zajednice i planeta. Ona se temelji na samosvijesti, vjeri u vlastite sposobnosti i spremnosti na djelovanje, čak i u uvjetima neizvjesnosti.

Važno je naglasiti da individualna inicijativa ne znači prebacivanje odgovornosti za održivost isključivo na mlade. Naprotiv, ona prepoznaje da su svakodnevni postupci važni i da svaka osoba ima svoju ulogu u stvaranju promjena.

To može uključivati različite oblike djelovanja – od donošenja osvještanih odluka o potrošnji do pokretanja lokalnog projekta zaštite okoliša. Također može značiti zagovaranje promjena u vlastitoj školi ili na radnom mjestu te pružanje podrške vršnjacima kroz dijeljenje znanja o održivosti.

Odgojno-obrazovni djelatnici i osobe koje rade s mladima mogu poticati razvoj individualne inicijative pomažući mladima da promišljaju o vlastitim snagama, interesima i vrijednostima u odnosu na održivost. Pružanje konkretnih prilika za preuzimanje vodeće uloge pritom je od ključne važnosti.

Projekti koje vode mladi posebno su učinkoviti u tom smislu. Kada mladi sami osmišljavaju, provode i vrednuju vlastite aktivnosti povezane s održivošću, razvijaju kompetencije i samopouzdanje. Uče da njihovi doprinosi imaju vrijednost i da mogu biti pokretači promjena.

Projekti koje vode mladi i inicijative temeljene na zajednici

Projekti koje vode mladi predstavljaju jedan od najsnažnijih načina za istovremenu primjenu sve tri kompetencije iz područja „Djelovanje za održivost“.

Kada mladi vode lokalnu kampanju čišćenja okoliša, organiziraju događaj za podizanje svijesti o održivosti ili razvijaju prijedlog za svoju lokalnu samoupravu, istodobno razvijaju političko djelovanje, sudjeluju u kolektivnom djelovanju i preuzimaju individualnu inicijativu.

Europski programi poput **Erasmus+ i Europskih snaga solidarnosti** pružaju vrijednu financijsku podršku i mogućnosti za provedbu projekata održivosti koje vode mladi. Primjerice, projekt financiran sredstvima Europske unije **ECF4CLIM** aktivno je uključio mlade u zajedničko osmišljavanje 159 intervencija za održivost prilagođenih lokalnim kontekstima. One su obuhvaćale različite aktivnosti od poboljšanja stanja okoliša do uključivanja održivosti u kurikule i kampanja usmjerenih na razvoj kompetencija.

Slično tome, tečaj osposobljavanja „**Aktivnosti neformalnog obrazovanja za podršku okviru GreenComp**“, koji je organizirala organizacija **YouthProAktiv** u Bruxellesu 2024. godine, pružio je osobama koje rade s mladima praktične metode za uključivanje mladih s manje mogućnosti u održive prakse na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini.

Još jedan relevantan primjer je **projekt SHARED GREEN DEAL**, u sklopu kojeg je inicijativa „Kids Behind the Wheel“ u Panevėžysu u Litvi uključila učenike u planiranje urbane mobilnosti. Ovaj primjer pokazuje kako mladi mogu doprinijeti inovativnim rješenjima za stvarne izazove održivosti u svojim zajednicama.

Uloga odgojno-obrazovnih djelatnika i osoba koje rade s mladima u podržavanju ovakvih inicijativa ključna je. Ona uključuje:

- pomaganje mladima da prepoznaju probleme do kojih im je stalo;
- pružanje podrške u planiranju i provedbi projekata;
- povezivanje mladih s relevantnim dionicima i resursima;
- stvaranje prostora za refleksiju o učinku njihovih aktivnosti.

Ključna poruka jest da se **djelovanje za održivost ne bi trebalo promatrati kao nešto što dolazi tek nakon učenja. Samo djelovanje predstavlja oblik učenja.** Stvaranjem mogućnosti da mladi sudjeluju u smislenim projektima, surađuju s vršnjacima i institucijama te promišljaju o učincima svojih aktivnosti, pomažemo im razviti kompetencije potrebne da tijekom cijelog života budu aktivni pokretači promjena.

Planiranje aktivnosti i korištenje alata

Ovo poglavlje pruža praktične smjernice za odgojno-obrazovne djelatnike i osobe koje rade s mladima koji žele osmisliti aktivnosti učenja utemeljene na okviru GreenComp.

Prijelaz iz teorije u praksu može djelovati zahtjevno. Međutim, alati, metode i primjeri predstavljeni u ovom poglavlju osmišljeni su kako bi ovaj proces učinili pristupačnim, strukturiranim i prilagodljivim različitim kontekstima.

Kako osmisliti aktivnost temeljenu na GreenComp okviru

Osmišljavanje aktivnosti učenja temeljene na GreenComp okviru ne zahtijeva stvaranje svega od početka. Sam okvir služi kao putokaz. Njegova četiri područja kompetencija i dvanaest kompetencija pružaju jasnu strukturu za definiranje ishoda učenja i odabir odgovarajućih metoda.

Sljedeći koraci mogu pomoći u usmjeravanju procesa osmišljavanja:

1. korak: Odaberite ciljanu kompetenciju ili kompetencije. Započnite odabirom GreenComp kompetencija koje će aktivnost razvijati. Nije potrebno istovremeno obuhvatiti svih dvanaest kompetencija. Usmjerite se na jednu ili dvije kompetencije koje su najrelevantnije za temu, skupinu sudionika i lokalni kontekst. Primjerice, aktivnost o bacanju hrane mogla bi se povezati s kompetencijama „sistemske razmišljanje“ i „individualna inicijativa“.

2. korak: Definirajte jasne ishode učenja. Koristite izjave o znanju, vještinama i stavovima (KSA – Knowledge, Skills and Attitudes) iz GreenComp okvira kako biste definirali što bi sudionici trebali znati, moći učiniti ili razviti nakon završetka aktivnosti. Jasno definirani, konkretni i mjerljivi ishodi učenja olakšavaju i planiranje aktivnosti i njezino vrednovanje.

3. korak: Odaberite odgovarajuće metode. Odaberite metode učenja koje odgovaraju i odabranim kompetencijama i skupini sudionika. Metode neformalnog obrazovanja posebno su učinkovite u obrazovanju za održivost. One uključuju igranje uloga, debate, simulacije, pripovijedanje, učenje na otvorenom i kreativne radionice.

4. korak: Uključite refleksiju. Svaka aktivnost temeljena na GreenComp okviru trebala bi uključivati trenutak za refleksiju. Upravo se kroz refleksiju odvija dublje učenje. Sudionici povezuju iskustvo s vlastitim vrijednostima, kritički promišljaju o onome što su naučili i razmatraju kako stečeno znanje mogu primijeniti u svakodnevnom životu.

5. korak: Vrednujte i prilagodite. Nakon aktivnosti odvojite vrijeme za procjenu jesu li ostvareni planirani ishodi učenja. Prikupite povratne informacije od sudionika i iskoristite ih za poboljšanje budućih aktivnosti. GreenComp je osmišljen kao fleksibilan okvir, stoga se nemojte ustručavati prilagoditi aktivnosti na temelju onoga što najbolje odgovara vašoj skupini.

Povezivanje kompetencija s praksom

Povezivanje GreenComp kompetencija s praksom znači povezati ishode učenja iz okvira s konkretnim aktivnostima, projektima i programima.

To se može provoditi na različitim razinama:

- unutar jedne aktivnosti ili radionice, usmjerene na razvoj jedne kompetencije;
- kroz niz radionica, u kojima se postupno razvija više različitih kompetencija;
- unutar većeg projektnog ciklusa, koji tijekom vremena integrira sva četiri područja kompetencija.

Prilikom povezivanja kompetencija korisno je koristiti **jednostavnu matricu**. Na jednoj osi navedite GreenComp kompetencije, a na drugoj planirane aktivnosti. Zatim označite koje kompetencije razvija svaka pojedina aktivnost. Ova vježba olakšava prepoznavanje mogućih nedostataka i pomaže osigurati uravnotežen program.

Ovaj pristup također podržava **prepoznavanje i vrednovanje učenja**. Alati poput Youthpassa omogućuju sudionicima dokumentiranje kompetencija koje su razvili tijekom aktivnosti neformalnog obrazovanja, što je vrijedno za njihov osobni i profesionalni razvoj.

Odabrani alati i kratki primjeri iz prakse

Već postoji niz resursa koji podržavaju odgojno-obrazovne djelatnike i osobe koje rade s mladima u osmišljavanju aktivnosti temeljenih na GreenComp okviru. U nastavku je izbor praktičnih alata i primjera.

Priručnik „**Green Opportunity – Re-design the Future**“ (EPALE, 2025.) vrijedan je resurs za osobe koje rade s mladima jer pruža praktične metode i aktivnosti neformalnog obrazovanja usmjerene na održivost, kružno gospodarstvo i odgovornost prema okolišu.

Kroz interaktivne radionice, rasprave i pristupe suradničkog učenja, publikacija podržava osobe koje rade s mladima u pomaganju mladima da razviju kritičko mišljenje, aktivno građanstvo i veću osviještenost o održivim praksama u svojim zajednicama.

Priručnik „**Green Soft Skills**“ (SALTO Youth, 2024.) nudi 36 gotovih aktivnosti usklađenih s dvanaest GreenComp kompetencija. Svaka aktivnost uključuje ciljeve, potrebne materijale, upute korak po korak i pitanja za refleksiju. Priručnik je dostupan na engleskom, talijanskom, slovačkom, slovenskom i španjolskom jeziku.

Zbornik „GreenComp in Practice“ (EntreComp4Transition, 2024.) predstavlja dvanaest studija slučaja iz različitih dijelova Europe. One prikazuju kako su dionici u području obrazovanja i osposobljavanja na različitim razinama integrirali GreenComp u svoju praksu. Primjeri obuhvaćaju osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, visoko obrazovanje, strukovno obrazovanje i osposobljavanje te neformalno obrazovanje.

Ovi primjeri nude konkretne ideje i naučene lekcije svima koji žele uključiti ovaj okvir u svoj rad.

Tečaj osposobljavanja „**Aktivnosti neformalnog obrazovanja za podršku okviru GreenComp**“ (YouthProAktiv, 2024.), održan u Bruxellesu, pružio je osobama koje rade s mladima praktične metode za razvoj kompetencija u svakom području GreenComp okvira.

Aktivnosti su uključivale:

- izradu mapa međusobnih povezanosti za razvoj sistemskog razmišljanja
- debate o preventivnom djelovanju u području održivosti
- radionice vizualizacije scenarija za razvoj pismenosti za budućnost
- simulaciju rada Europskog parlamenta usmjerenu na donošenje politika održivosti.

Ove se metode mogu primijeniti i prilagoditi u različitim obrazovnim okruženjima, u skladu s potrebama odgojno-obrazovnih djelatnika i njihovih učenika.

Zajednica prakse GreenComp Europske komisije (The European Commission's GreenComp Community of Practice) okuplja pojedince i organizacije koji zajednički rade na razvoju znanja, vještina i stavova potrebnih za održiv način života. Ona predstavlja vrijedan prostor za umrežavanje, razmjenu primjera dobre prakse i pristup novim materijalima kako se oni razvijaju.

Za one koji traže dodatnu inspiraciju, **SALTO Youth Toolbox** nudi pretraživu bazu obrazovnih alata i metoda. Mnogi od njih posebno su osmišljeni za obrazovanje za održivost te ih je moguće pretraživati prema temi, području kompetencija i ciljnoj skupini.

Praktični savjeti za početak

Počnite od onoga što već poznajete. Ne morate biti stručnjak za održivost kako biste primjenjivali GreenComp. Krenite od teme u kojoj se osjećate sigurno i povežite je s kompetencijama iz okvira.

Uključite mlade u osmišljavanje aktivnosti. Zajedničko osmišljavanje aktivnosti sa sudionicima povećava njihovu uključenost i osigurava da sadržaj bude relevantan njihovim interesima i stvarnom životnom kontekstu.

Oslonite se na lokalni kontekst. Najveći učinak često imaju aktivnosti koje su povezane sa zajednicom u kojoj sudionici žive. Kao polazište koristite lokalne primjere, izazove i mogućnosti.

Povezujte se s drugima. Uključite se u europske mreže, sudjelujte u programima osposobljavanja i dijelite svoja iskustva. Učenje od kolega jedan je od najučinkovitijih načina za unaprjeđenje vlastite prakse.

Najvažnije je zapamtiti da osmišljavanje aktivnosti temeljenih na GreenComp okviru ne zahtijeva izmišljanje novih metoda. Mnogi kvalitetni alati već postoje. Uloga odgojno-obrazovnih djelatnika i osoba koje rade s mladima jest **odabrati, prilagoditi i kombinirati** postojeće metode na način koji odgovara potrebama i stvarnom kontekstu njihovih učenika i sudionika.

Zaključak

EcoQuest 2 pokazao je da obrazovanje za održivost može biti istovremeno intelektualno zahtjevno i duboko povezano s ljudskim iskustvom. **Kroz poglavlja ovog priručnika provlači se zajednička poruka: obrazovanje za održivost nije samo prijenos informacija o pitanjima zaštite okoliša, već podrška učenicima u razumijevanju njihovog odnosa prema svijetu, propitivanju sustava koji ga oblikuju, zamišljanju boljih budućnosti i poduzimanju smislenih aktivnosti unutar vlastitih zajednica.** GreenComp pruža zajednički jezik za ovaj rad, ali stvarna snaga ovog okvira leži u njegovoj fleksibilnosti i mogućnosti prilagodbe različitim okruženjima, dobnim skupinama i obrazovnim kontekstima.

Prva lekcija ovog priručnika jest da održivost započinje vrijednostima. Prije nego što mladi mogu samouvjereno djelovati, potrebno im je omogućiti prostor za istraživanje onoga do čega im je stalo, načina na koji se odnose prema prirodi i razumijevanja pravednosti u svijetu obilježenom nejednakostima. Zbog toga odgojno-obrazovni djelatnici i osobe koje rade s mladima imaju tako važnu ulogu: ne kao stručnjaci koji pružaju unaprijed određene odgovore, već kao facilitatori koji stvaraju okruženja u kojima mogu napredovati promišljanje, dijalog i znatiželja. Kada se učenike potiče da povežu održivost sa svojim vlastitim životima, ta tema postaje manje apstraktna i dobiva osobno značenje.

Druga lekcija jest da održivost zahtijeva kritičko promišljanje. Izazovi zaštite okoliša složeni su, međusobno povezani i često prikriveni obmanjujućim narativima, pojednostavljenim prikazima i zelenim manipulativnim marketingom (greenwashingom). Mladima je potrebno pružiti prilike za razvoj sistemskog razmišljanja, kritičke analize i oblikovanja problema kako bi mogli nadići površinske odgovore i prepoznati šire društvene, političke i ekonomske dimenzije održivosti. Ove kompetencije nisu korisne samo za razumijevanje problema, već su ključne za razumijevanje mjesta na kojima se stvarne promjene mogu dogoditi.

Treća lekcija jest da budućnost nije unaprijed određena. Pismenost za budućnost (futures literacy), prilagodljivost i istraživačko razmišljanje pomažu učenicima uvidjeti da neizvjesnost nije razlog za pasivnost, već prostor za kreativnost, otpornost i djelovanje. To je posebno važno u vremenu kada se mnogi mladi osjećaju preopterećeno zbog klimatske anksioznosti ili opsega globalnih izazova. Zamišljanjem različitih mogućih budućnosti i spremnošću na njihovo preispitivanje, učenici mogu razviti osjećaj mogućnosti koji je realističan, a ne naivan; pun nade, ali ne pasivan.

Konačno, ovaj priručnik naglašava da je samo djelovanje oblik učenja. Djelovati za održivost znači podržavati političku angažiranost, kolektivno djelovanje i individualne inicijative na način koji je utemeljen u stvarnom životu i povezan s potrebama zajednice. Bilo kroz lokalni projekt, simulaciju, kampanju koju vode mladi ili kreativnu obrazovnu aktivnost, mladi najbolje uče kada im se pruži prilika da doprinesu, surađuju i promišljaju o učinku svojih aktivnosti. U tom smislu, obrazovanje za održivost nije priprema za građanstvo u nekoj dalekoj budućnosti – ono je građanstvo koje se prakticira već sada.

EcoQuest 2 odgojno-obrazovnim djelatnicima ne nudi gotov scenarij, već putokaz. Potiče ih da krenu od vlastitog znanja, prilagode se lokalnim okolnostima, uključe mlade u proces osmišljavanja te koriste brojne postojeće alate i resurse koji su već dostupni. Ova publikacija pokazuje da smisleno obrazovanje za održivost ne zahtijeva ponovno osmišljavanje svega ispočetka. Ono zahtijeva namjeru, otvorenost i pouzdanje u povezivanje vrijednosti, promišljanja, budućnosti i djelovanja u koherentna iskustva učenja.

Na kraju ovog priručnika ostaje otvoren njegov središnji poziv: promatrati obrazovanje za održivost kao zajedničku odgovornost i kreativnu priliku. Zadatak koji je pred nama nije samo pomoći mladima da razumiju svijet kakav jest, već ih podržati u oblikovanju svijeta kakav bi mogao biti.

POPIS LITERATURE

- Armstrong McKay, D. I. (2024). Two decades of climate tipping points research: Progress and outlook. *Progress in Physical Geography*, 48(6). <https://doi.org/10.1177/29768659241293272>
- Association “Innovative Transfer of Knowledge.” (2024, October 31). Environmental Thinking Toolbox. SALTO Youth Toolbox. <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/environmental-thinking-toolbox.4505/>
- Auzinger, M., & Zarka, Z. (2024, September 17). GreenComp in practice – An evolving framework for sustainability. 3s research & consulting. <https://3s.co.at/greencomp-in-practice-an-evolving-framework-for-sustainability/>
- Bárta, O., Boldt, G., & Lavizzari, A. (2021). Meaningful youth political participation in Europe: Concepts, patterns and policy implications. Council of Europe Publishing. <https://edoc.coe.int/en/youth-in-europe/10301-meaningful-youth-political-participation-in-europe-concepts-patterns-and-policy-implications-research-study.html>
- Beckem, J. M., & Watkins, M. (2012). Bringing life to learning: Immersive experiential learning simulations for online and blended courses. *Journal of Asynchronous Learning Networks*, 16(5), 61–70. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1000091.pdf>
- Bianchi, G., Pisiotis, U. and Cabrera Giraldez, M. (2022). GreenComp The European sustainability competence framework, Punie, Y. and Bacigalupo, M. editor(s), EUR 30955 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.
- CAST. (2024). CAST Universal Design for Learning Guidelines version 3.0. Retrieved from <https://udlguidelines.cast.org>
- Council of Europe & European Commission Youth Partnership. (n.d.). Non-formal learning / education. <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/non-formal-learning>
- EcoPatrols. (2024). Environmental goals. <https://eco-patrols.eu/wp-content/uploads/2024/12/MAIN-EcoPatrol-4-Environmental-Goals.pdf>
- EntreComp4Transition. (2024). GreenComp in practice: Case studies on the use of the European competence framework. European Commission. <https://entrecomp4transition.eu/2024/greencomp-in-practice/>
- EPALE.SK. (2025). Toolkit: Circular Economy: Re-design the Future. <https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/toolkit-circular-economy-re-design-future>
- European Commission. (2025). Engaging the youth to build a better tomorrow. <https://projects.research-and-innovation.ec.europa.eu/en/strategy/strategy-2020-2024/environment-and-climate/european-green-deal/green-deal-projects-support/green-deal-resources/engaging-youth-build-better-tomorrow>
- European Commission. (2025). Learning for the green transition and sustainable development. <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/green-education/learning-for-the-green-transition>
- European Commission / EACEA / Eurydice. (2024). Learning for sustainability in Europe: Building competences and supporting teachers and schools. Eurydice report. Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2024/euridiki/Sustainability-Report-1.pdf>

POPIS LITERATURE

- Futerra. (n.d.). The greenwash guide. https://futerra-assets.s3.amazonaws.com/documents/The_Greenwash_Guide.pdf
- Green Youth Employability. (2024). Toolkit on green soft skills: A toolkit for youth workers based on non-formal education. SALTO Youth. <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/toolkit-on-green-soft-skills-a-toolkit-for-youth-workers-based-on-non-formal-education.4457/>
- Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, E., Mayall, E., Wray, B., Mellor, C., & van Susteren, L. (2021). Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: a global survey. *Lancet Planetary Health*, 5(12), 863–873. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3)
- Javorka, Z., Nieth, L., Marinelli, E., Sutinen, L., Auzinger, M., & 3s research & consulting. (2024). GreenComp in practice: Case studies on the use of the European competence framework – Analytical report (NC0524331ENN). Publications Office of the European Union. <https://www.danitacom.org/wp-content/uploads/2024/07/greencomp-in-practice-NC0524331ENN.pdf>
- Kolb, D. (1984). *Experiential Learning: Experience As The Source Of Learning And Development*. https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development
- Lawrance, E. L., Jennings, N., Kioupi, V., Thompson, R., Diffey, J., & Vercammen, A. (2023). Integrating mental health into climate change education to inspire climate action while safeguarding mental health. *Frontiers in Psychology*, 14, 1298623. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1298623>
- Levinson, J. C., et al. (2023). Individual differences in adolescents' civic engagement: The role of environmental sensitivity. *PMC*, 10341440. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10341440/>
- Marchese, R., Vila, J., Kubickova, K., Lisec, A., Pomiato, A., & Balaseviciute, U. (2024). Toolkit on green soft skills: A toolkit for youth workers based on non-formal education. SALTO-YOUTH. https://www.salto-youth.net/downloads/toolbox_tool_download-file-4383/TOOLKIT-ON-GREEN-SOFT-SKILL-eng.pdf
- Martínez-Agut, M. P., Monzó-Martínez, A., & Ortiz-Cermeño, E. (2025). Assessment of GreenComp learning in the training of education professionals. *Frontiers in Education*, 10, 1608850. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1608850>
- Niinimäki, K., Peters, G., Dahlbo, H., Perry, P., Rissanen, T., & Gwilt, A. (2020). The environmental price of fast fashion. *Nature Reviews Earth & Environment*, 1, 189–200. <https://doi.org/10.1038/s43017-020-0039-9>
- Quest-EU. (2025, August 27). What is the Green competences framework? QUEST-EU Project. <https://quest-eu.org/policy/what-is-the-the-green-competences-framework/>
- Replay Network. (2024, November 30). SUSTAIN-ABILITY: Shaping Green COMP for the youth field. <https://www.replaynet.eu/en/sustain-ability>

POPIS LITERATURE

- SALTO-YOUTH. (n.d.). Environmental thinking toolbox. <https://www.salto-youth.net/tools/toolbox/tool/environmental-thinking-toolbox.4505/>
- Solve the mystery of what happened to planet Earth. (2023). Save and Game Project (2022-3-HR01-KA210-YOU-000097125). Genially. <https://view.genially.com/657869b8d4e22400134adabb>
- Torales, I. (2025, May 21). GreenComp: Could this initiative transform environmental education for young people? XQ The News. <https://xqthenews.com/en/greencomp-could-this-initiative-transform-environmental-education-for-young-people/>
- Valenti, G. D., Lo Coco, A., Iannello, N. M., Inguglia, C., Pluess, M., Lionetti, F., & Ingoglia, S. (2023). Individual Differences in Adolescents' Civic Engagement: The Role of Civic Discussions with Parents and Environmental Sensitivity. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(13), 6315. <https://doi.org/10.3390/ijerph20136315>
- Vandaele, M., & Stalhammar, S. (2022). "Hope dies, action begins?" The role of hope for proactive sustainability engagement among university students. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 23. <https://doi.org/10.1108/IJSHE-11-2021-0463>
- YouthProAktiv. (2024). Non-formal education activities to support the GreenComp framework. <https://youthproaktiv.org/what/education/international-trainings/the-greencomp-framework-training/>
- Zelena akcija. (n.d.). REST ART booklet. https://zelena-akcija.hr/system/document/1361/doc_files/original/REST_ART_Booklet_EN-compressed.pdf
- Zelena akcija. (n.d.). Tools for sustainable action. https://zelena-akcija.hr/system/document/1365/doc_files/original/ZA_Tools_FIN3.pdf

Financirano sredstvima Europske unije. Izneseni stavovi i mišljenja su stavovi i mišljenja autora i ne moraju se podudarati sa stavovima i mišljenjima Europske unije ili Europske izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Europska unija ni EACEA ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

Sufinancira
Europska unija

Ovo djelo licencirano je pod
licencom Creative Commons
Imenovanje-Ne-komercijalno-Bez
izvedenica 4.0 Međunarodna. <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>